

Salim Ögüt, *Dinî Hükümlerin Temellendirilmesinde Hikmet*, Hititkitap Yay., Ankara 2009, 144 s.

Hazırlayan: Hasan Yücel BAŞDEMİR*

Hikmet terimi Kelam, Tasavvuf, Felsefe, Edebiyat ve Ahlâk literatüründe geniş bir kullanıma sahiptir. Salim Ögüt'ün *Dinî Hükümlerin Temellendirilmesinde Hikmet* isimli çalışması, hikmetin Fıkıh usulünün de temel terimlerinden biri olduğunu bize göstermektedir.

Fıkıh Usulü, aklî ilkelere ve dinin küllî esaslarına dayanarak hüküm çıkarma ilmidir. Fakihler, hüküm çıkarma konusunda aslı kaynaklara dayalı tutarlı bir yöntem ortaya koymaya çalışmışlar ve bu yöntem farklılıkları mezhep farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Meydana gelen bu durum, temelde küllî esaslar (Kur'ân ve Sünnet) ile elde edilen hüküm arasında kurulan ilişkinin mahiyetiyl ilgilidir.

Dinî Hükümlerin Temellendirilmesinde Hikmet isimli çalışma, bu ilişkiyi kurmayı sağlayan fikhî terimler içinde hükme illet olmak bakımından önemli bir yeri olan "hikmet" teriminin yapısını inceler. Kitabın temel sorununu şu şekilde ortaya koymak mümkündür: İstikrada (analojiye dayalı kıyasta) hikmet illet yerine geçebilir mi?

Salim Ögüt, fıkıh usulünün bu temel sorununa dair geniş bir tasvir ortaya koymuştur. Giriş bölümünde öncelikle farklı İslamî disiplinlerde "hikmet" in ne

* Yrd. Doç. Dr., Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi

anlama geldiği ele alınmıştır. Birinci bölümde “hikmetle ta’lil” yani hikmetin illet yerine kullanılması sorunu, lehte ve aleyhte görüşlerle ortaya konulmuştur. Bu bölümde öncelikle hikmetin tanımı verilmiştir. “Hikmet iki ayrı anlama gelmektedir. Birincisi ‘açık olan niteliğin illet yapılmasını gerektiren mana şeklinde özetlenebilecek olan şu tanımdır: Hükmün illetine veya sebebine bağlanmasını gerektiren bir faydanın sağlanması ya da zararın giderilmesi veya azaltılmasıdır.” (s. 32) Buna örnek olarak sefer halinde namazın kısaltılması verilmiş ve meşakkat (zorluk) namazı kısaltmanın hikmeti olarak kabul edilmiştir. Diğer bir örnek de zinadır: Zinanın yasaklanmasının illeti, Şari’nin açık hükmüdür, hikmeti ise nesebin karışmamasıdır. Burada hikmet, illetle sonucu (hükmü) maslahat açısından birbirine bağlayan bir nitelik olarak sunulmuştur. İkinci anlamda ise hikmet, hükmün illete bağlanması koşulu dışarıda tutularak verilmiş, sadece faydanın sağlanması ve zararın giderilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlar Şâtibî, Gazzalî ve Âmidî’den örneklerle güçlendirilmiştir. Daha sonra bu tanımlamalara dayanarak “hikmetle ta’lil”in meşruiyeti sorunu ele alınmıştır. Bu noktada en belirgin tartışma, hikmetin illetten ayrılması ve hikmetin hükmün illeti olarak kullanılmasına odaklanmıştır.

Öğüt, hikmet-illet ayrımının Fahrettin Razî ve Şâtibî’den sonra belirginleştiği tespitini yapar. (s. 35) Burada en dikkat çekici husus, Selef nesli imamlarının hikmeti şer’i kurallara ve esaslara uygun bir şekilde ta’lil için kullandıkları tespittir. Daha sonra farklı mezheplerin “hikmetle ta’lil” konusuna bakışları ele alınmıştır. Ancak Öğüt, asıl sorunun hikmetin keyfi bir şekilde kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıktığını belirtir. Çünkü hikmet, ictihat konusunda kuralardan ziyade müctehidin ön plana çıkmasına neden olmakta ve bu durum hukuk emniyeti açısından sorun ortaya çıkarmaktadır. (s. 134)

Dinî Hükümlerin Temellendirilmesinde Hikmet kitabı, fıkıh usulünün kavramsal yapısına bağlı kalınarak hazırlanmış bir çalışma olmakla birlikte bugünkü dinî konulardaki tartışmalara zımnî göndermelerde bulunmaktadır. Çoğu zaman dinî konularda karar verirken aslı kaynaklardan uzaklaşarak hikmetin keyfi hükümler vermenin aracı haline getirildiğine işaret edilmiştir. Öğüt, bu açıdan hikmetin ta’lil için kullanıldığı durumlarda dikkatli olunması ve hikmetle hüküm verirken bazı prensiplerin gözetilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. (s. 121) Şari’nin kastından uzaklaşmama ve felsefî meriyeti göz ardı etmeme temel ilkeler olarak verilmiştir.

Öğüt’ün kitabı, İslam medeniyetinin gerilemesinin nedeni olarak geneleksen ilimlerin yöntemini görenlere güçlü bir cevap niteliğindedir.